

Проф. ІВАН ОГІЄНКО

УКРАЇНСЬКИЙ НАГОЛОС

в XVI віці

ВІДБИТКА З „СБОРНИКЪ СТАТЕЙ
В ЧЕСТЬ АКАД. А. И. СОБОЛЕВСКАГО”.

1928.

Проф. ІВАН ОГІЄНКО

УКРАЇНСЬКИЙ НАГОЛОС

В XVI віці

ВІДБИТКА З „СБОРНИКЪ СТАТЕЙ
В ЧЕСТЬ АКАД. А. И. СОБОЛЕВСКАГО”.

1 9 2 8.

Український наголос в XVI віці.

Хоч наголос в житті мови й відіграє дуже велику роль, проте не помітно якогось глибшого зацікавлення ним; особливо бракує студій над історичним розвитком наголосу. Український наголос дуже рано відокремився в особну систему, але, на жаль, ще не зібрано потрібного матеріалу для його докладнішого вивчення. Наголос в житті кожної мови дуже консервативний, з бігом часу міняється він не багато, про що нам виразно свідчать Новий Завіт митр. Олексія з половини XIV-го віку, — зазначені тут наголоси в своїй більшості ті самі, що їх бачимо в московських стародруках XVI—XVII віків, а почасти і в сучасній церковній вимові.

Звичайно, те саме було і з наголосом українським, — він таксамо мало мінявся з часом. Та церковна вимова, що запанувала в Києві ще в IX—X віках, ця церковна вимова, можна припустити, віками прималася міцно на Україні, з бігом часу змінювалася мало, і наші перші акцентовані пам'ятки напевне донесли її нам мало зміненою. На жаль, не маємо ніяких матеріалів, котрі показали б нам фактично, яким саме був найдавніший укр. наголос; але що цей наголос вже в IX—X віках був відмінним від наголосу південно-слов'янського та російського, це не може підлягати сумніву. Костянтин Філософ, коли в 860—861 році був в Херсонесі, знайшов там Євангелію та Псалтиря, «росьски писмены пьсано», стрів тут і чоловіка, що говорив «руською бесідою», і розмовляв з ним, «и силу рѣчи приимъ, своей бесѣдѣ прикладая, разлучи писмена, гласная и съгласная». Ключем до зрозуміння цього уривку з Життя Костянтинового служить вираз «сила рѣчи». На мою думку, вираз цей — це граматичний термин, який означає наголос (акцент, τόνος), а в переноснім значінні вимову. Слово *сила* визначає акцент з найдавнішого часу аж до XIX-го віку, — в цім значінні слова цього вживається по всіх найдавніших статках та по всіх старих граматиках (пор. хоча б у Ягича в його «Разсужденія старини» . . . 1895 р. сс. 340, і *passim* — тут скрізь *сила* — то акцент.¹ Це свідчення дає мені підставу

¹ Докладніше про це розповідаю в своїй літографованій праці: «Костянтин і Методій», Варшава, 1926 р., ст. 126—147, а також в статті: «Українська вимова богослужбового тексту в XVII віці», див. журнал «Елπίς», Варшава, 1926 р., кн. I, ст. 10—11.

твердити, що український наголос був осібним вже на самім початку слов'янської письменности.

Акцентовані пам'ятки маємо з пол. XIV-го віку; вони вже з того часу зазначають осібний укр. наголос. Я такої думки, що в т. зв. Чудівськiм Новiм Завiтi не маємо чисто моск. старого наголосу, — трохи тут зазначено й наголосу укр. Митр. Олексiй, син чернiгiвського боярина Хведора Бяконта, напевне чув в родиннiм оточеннi укр. вимову та наголос, чув цей наголос i вiд київського духовенства, що почало тодi, через татарськi напади, сунути на пiвнiч i впливати на церковну вимову московську. В Новiм Зав. митр. Олексiя знаходимо трохи наголосiв, яких звичайно в чисто пiвнiчних пам'ятках не знаходимо, але якi постiйно знаходимо в пам'ятках укр., — їх я й рахую за українськiй елемент в наголосах Чудiвського Нов. Зав., напр.: єдинѡ 74, єдинѡ 75 б, Павлѡвы 75 б, засвѣдѣтелствовѡти 73 б, подобѡвѡ 74. 75 б, ствѡрилѡ 74 б, ствѡривѡ 79 б, i т. п.

Щоби показати, яким був укр. наголос в XVI вiцi, я коротесенько проаналiзую тут наголос стародрукованого Острiжського Збiрника 1588-го року, в 6 вiддiлах.¹ Подаю тiльки головнiше, не спiняючись на подробицях; для порiвнення беру моск. наголос першодрукованого Апостола московського 1563 р., по його львiвському виданню 1574 року. Наголос Збiрника чи Книжицi 1588 року не чистий українськiй, — тут знаходимо багато й таких наголосiв, якi звичайнi в стародруках моск., але яких не буває в стародруках укр.; можливо, що або оригiнал мав уже цi чужi наголоси, або їх поставив хто небудь iз справщикiв, яких в Острозi нiколи не бракувало.

1. В системi давнього укр. наголосу звертає на себе увагу накорiнний наголос, який не мiняє мiсця й при вiдмiнi слова, напр.: вѣщми 77 б, в вѣщахъ 49 i т. п., от вѣра 19 б, вѣража 57, лiчбѡю 18 б, N³ мѣста 32, по мѣстахъ 114, вѣ мѣстехъ 31 б, полка 117, G³ рѣчей 51 та ин., скѡтовъ 65, сѡсцы 17, G¹ страны 127, N³ тѣлцы 65 б, G³ тѣльцовъ 65 б, G¹ сѣда 51 б, о сѣдѣ 81, твѡрець 56 б, 60 б, твѡрца 30. 64 б, G¹ трѣда 25 б, G³ трѣдовъ 118 б, Аб¹ ѹгломъ 24 б, во ѹгле 90, обѡ ѹглы 68, Аб³ ѹглы 68, Аб¹ ѹмомъ 66, G³ чѡсовъ 50 б, чѣрта 35, G³ чiновъ 46 i др.; пор. в Апостолi: врагѡ 160, вражда 55, G¹ страны 30, твѡрець 51. 56, твѡрца 80, умѡ, умѡмъ 95 i т. п.² Цим замилуванням до накорiнного наголосу — а його знає й жива сучасна укр. мова, особливо церковна вимова Галичини, — укр. мова давнiх книг наближується до наголосу сербського.

2. В назвах народiв на -анин, -янин наголос падає, як i в живiй мовi, на *а*, *я*: римляне 14 б, римлянъ 10, к римлянамъ 110, iзмаилѣянъ 22, македонѣянъ 77 i др.; Апостол: римлянинъ 46, 47, римлянина 38, 46, римлянѡмъ 38 та ин.

¹ Працював над примiрником Нацiон. Музею у Львовi № 424.

² Збiрник 1588 р. цитую по аркушах, а Апостол 1574 р. — по зачалах.

3. Слова на *-аніє* мають наголос на *а*: випитованью 32 б, дѣланію 53, знайдованью 39, исповѣданіє 89 б. 91. 91 б, до исповѣданія 87 б. 97 б, исповѣданію 91, исповѣданіємъ 54, во исповѣданіи 73 та ин., лукавствованіє 78 б, мудрованіє 78 б, мудрованія 31 б, мудрованію 89 б, мудрованіємъ 6 б, о обрѣзанію 19, обрѣзаніємъ 18, обѣтованіє 28 б, обѣтованія 23 б, оклеветаніє 78 б, ошуканьемъ 38, въ связанью 16 б, уєслованьми 45 б і др. Часом буває і давніший накорінний наголос: відѣніє 39, достігненье 50, мешканє 20 б, связавіє 50 б і др. В Апостолі: дѣланіє 38, исповѣданіє 189, обрѣзаніє 82 та ин.

4. Слова на *-ство* не мають сталого наголосу: єстество 50 б. та ин., єстества 53, єстеству 47 б, єстествомъ 59 б, о єстествѣ 69, неїстовство 29 б та ин., неїстовства 37 б, первєнства 102, старшенство 128 б, в старшенствѣ 121, о сущєствѣ 69 і т. п. В Апостолі: єстество 148, єстєствѣ 64. 81, єстєствѣ 106, неїстовство 49.

5. Слова середнього роду на *-тіє* мають наголос на коріні: бїтіє 44 б та ин., С¹ житія 38 б та ин., сожїтія 89, пїтіє 24, пролїтіємъ 31 б і т. п.; такий наголос знаходимо по всіх українських стародруках. В Апостолі: бытія, житїє 49, житїя 55.

6. Серед рїчевників багато слів з особливим наголосом, який знаходимо як звичайний в укр. стародруках, напр.: глаголь — глаголѣ, глаголы 91 б, государѣ 30 б, законъ 14 та ин., закона 16 б, закону 24 б, закономъ 19 б. 33 б, въ законѣ 16 б та ин., законы 94, злобы 92, имя 16 та ин., Ас³ напасти, народъ 116 (частє й народъ), ненависть 57, ненавистника 19 б, отрасли 42, покармъ 24, покармомъ 17, поступковъ 29, С¹ работы 61, от родїны 17 б, таблица 68, таємница 29 б, таємницы 40, умыєлу 102, ужасъ 14, уродомъ 34 б, утѣшитель 52, утѣшителя 29 б та ин., ученикъ 41 (часто), ученика 47 б, ученицы 35, учениковъ 35 б, ученикомъ 29 б та ин.; ходатай 61 б, брѣднїями 30, волками 110, работѣ — работами 18, судбами 18 і т. п. В Апостолі: глаголы 27. 49, законъ 36. 45, злобы 31, имя 36. 40, напасть 145, народъ 28. 30, въ ужасъ 46.

7. Прикметники на *-енный* звичайно мають наголос на *е*, напр.: божествєный 29 б, -вєная 33 б, -вєное 83, -вєнаго 23 б, -вєному 100 б, -вєных 30 б, невестествєные 65 б, осягєная 31, сущєствєный 55 б, сущєствєная 42 б, -вєнаго 39, о сущєствєнемъ 41 б, сущєствєніи 42, таїнствєнную 125 і т. п.

8. Найвищий ступінь порівняння в прикметниках звичайно має наголос на *ь*: искусствїйшїй 47, мудрїйша 26, немощїйши 72, опаснїйшими 107 б, преблаженїйшїй 90, преблаженїйшиа 70 б, пригоднїйшею 91, приличїйшїй 68, свойственїйшее 42 б і т. п.

9. Коли найвищий ступінь твориться через приставку *най*, то наголос падає на неї, як то маємо і в сучасній західно-українській мові: напростьшему 14 б; те

саме і в дієприслівниках: напервей 115, найпаче 76 та ин. Апостол: наипаче 44 і т. п.

10. Наголос в окремих прикметниках: за́конныхъ 34 б, за́ходныхъ 109 б, зéмные 66, зéмнымъ 119 б, и́ный 45, и́ное 88 б, и́наго 73 б, и́ныя 74, и́ную 105 б, и́ни 40 б, и́ныхъ 34, и́ншый 36, и́ншее 60 б, и́ншихъ 19, ми́рскихъ 117, мно́жайша 101 б, мно́жайшая 100, мно́жайшими 70 б, мно́жайши 114, плóтскаго 112 б, прóста 113 б, прóстыхъ 38, рáзумнаго 31, рáзумныя 16, нерáзумни 17 б, рáзумныхъ 49, розма́йтыхъ 15, въ солнѣчнѣ 47 б, чéстная 124, чéсна 65, чéсными 65, всечéснаа 101, чю́жимъ 25 б, чю́жаго 36 б і чю́жаа 45 б, чю́жимъ 45 і т. п. Апостол: за́конное 82, земна́я 55, и́ная 169, ми́рскихъ 138, мно́жайшии 51, плóтская 70, честный 56, рáзумна 68 і др.

11. Укр. наголос в числівниках: єди́но 16 б, обѣе 62, обѣихъ 43. 77, обѣимъ 24 б, чоты́рехъ 115 б, сѣдмаго 88, дрúгоє 70, дрúгья 69 б, дрúгаго 43, дрúгому 41 б, дрúгье 25, дрúгихъ 88 б, втѣрый 87 б, втѣрое 64 б, втѣрому 20, во втѣрой 95 б. Апостол: єди́на 47, єди́но 40. 44, сѣдмы́й 78, другы́й 155, друга́я 47, втѣры́й 51. 163.

12. В заіменниках зазначу наголос: моѣго 57 б (часто), твоѣго 15, своѣго 18 б і т. п., моѣму 53, своѣму 18 б, моѣа 15 б, никѣму 20 б, в моѣмъ 36, в моѣй 36, мо́ими 39 б, от сво́ихъ 41, по своѣй 43 б, ка́я 69, кúю 34 б і ка́я 57, коѣ 70, са́мая 103 б, самáго 30, самѣму 82, ве́сьми Ab³ 65 та ин., ты́ми 48, сіе 60 (часто), сѣе 38 б, сія, сіа 34 б і скрізь, сіи 30, та́ковый 35, та́коваа 75 б, та́ковое 43 б і та́кова́я 30, та́кова́го 67 і т. п.; все це живий наголос в сучасній укр. мові. Апостол: моєгò 44. 79, моємù 32, своєгò 29, своємù, сво́ихъ 33, твоєгò 46, твоємù 33, сія 34, сіє 33, сіи 38 і др.

13. В живій українській мові з глибокої давнини займенники *менѣ, тебѣ, себѣ, його, йому*, коли стоять по приіменниках, то переносять наголос з кінця на перший склад; те саме бачимо і в нашім Збірнику: от моѣго 81, моѣго 105, от не́го 14 б, в не́го 41 б, для то́го 64 б, для чо́го 79 б. В Апостолі: от негò 29, 46, 47, из негò 125, от менѣ 107, от тебѣ 45.

14. В дієсловах на *-ати* наголос дуже часто падає на *а*: слыхáти 116, заповѣдáти, подобáти і т. п. При зміні цих дієслів наголос у всіх дієслівних формах або лишається на цим *а*, або лишається на тім само складі, коли нема *а*, напр.: заповѣдáеть 37 б, подобáеть 22 б, перегорожа́еть 31 б, проповѣдáется 87, содѣлáеть 93, престáемъ 15, переворочáють 38, заповѣдáль 35 б, исповѣдáль 123, при́мовáли 25, сдѣлáся 20 б, исповѣдá 57, проповѣдáше 90 б, избрáвши 30 б, держáщеса 25, держáщымъ 23, допытывáючися 39 б, зазира́ючи 14 б, злучáючи 24 б, кончáючи 35 б, затира́ючи 96, начинáючи 34, озывáючися 48 б, поучáючи 53, воспомина́я 104 б, слышáй 35 б, избрáнный 29 б, собрáнный 87, создáная 105,

создано 107 б, замолчано 39 б, вѣнчанъ 94, изгнанъ 114, преданъ 120, послана 87, 103, предана 85 б, умолчана 51, образовано 65, предано 45 б, избраннаго 48 б, поданаго 53 б, дарованою 38 б, несозданую 77, поданую 36 б, преданую 86, в поданном 34, в друкованой 95 б, порабощени 17 б, собрані 89 б, вѣспитаныхъ 30 б, заповѣданныхъ 51 б, преданныхъ 12 б, сподѣванымъ 23, неиспытанными 46 б і др.; пор. сучасні західно-українські думати, снідати, ділати і др. В цих і подібних словах в стародруках моск. наголос звичайно падає на корінний склад, напр. в Апостолі: дѣлати 141, дѣлающе 131, избыточествовати 117. 140, заповѣда 33, проповѣдати 49, проповѣдается 33, исповѣдую 47, исповѣдайте 57 і т. п.

Так само вимовляється й дієслово *глаголати* по всіх своїх формах: глаголати 39 (часто), глаголю 21, глаголетъ 15 б (часто), глаголется 53, глаголютъ 30, глаголахъ 59, 99, глагола 74, глаголаху 58 б, глаголаше 71, глаголаъ 34 б, глаголали 33 б, глаголя 21 (часто), глаголюще 14 б, глаголаннаа 35 б, глаголанное 39 б, глаголано 82 б, глаголаные 74 б, глаголанымъ 40, глаголемая 112, глаголемаго 123 б, глаголемыхъ 44, глаголющие 36 б, глаголющихъ 103, глаголивый і т. п. З такою вимовою прийшло слово *глаголати* від південних слов'ян, і таким воно лишається по всіх укр. стародруках; церковна вимова Галичини так само знає *глаголати*. В Росії під впливом слова *глагол* пішло *глаголати*. Апостол 1574 р. ніколи не знає подібних форм: правда, склад *го* тут звичайно покритий титлом, але коли без нього, то скрізь наголос на *го*, напр.: глаголати, глаголеши, глаголя і т. п.

15. Виразною ознакою старої системи укр. наголосу єсть те, що дієслова на *-овати* постійно мають наголос на *а*: враждовати 22, изыскывати 33, исповѣдати 71 б, мудрествовати 41 б, началествовати 129 б, ницовати 51 б, послуговати 10, поступовати 20, перебувати 36, соборовати 116, справовати 17, чистотествовати 64 і т. п. В подібних словах моск. стародруки звичайно мають наголос на корінному складі, напр. в Апостолі: изслѣдовани 107, исповѣдую 47, мѹдрествовати 116 і т. п.

При відміні цих слів по всіх дієслівних формах наголос лишається на тім самім *а* або переходить на попередній склад, на *у*, як що *а* випадає, напр.: мудрствѹеши 45, владычествоѹеть 119 б, дарѹеть 60 б, знаменуѹеть 86, исповѣдѹеть 106, послѣдѹеть 70, пособствѹеть 22 б, свидѣтельствѹеть 19 (часто), спослушествоѹеть 50, требѹеть 51, шестѹеть 126 б, будѹемъ 24 б, исповѣдѹемъ 61, пророчествоѹемъ 29 б, разньствѹемъ 123, проповѣдѹете 43 б, мудрствѹють 63, послѣдѹють 36, свидѣтельствѹють 14 б, услѹють 58, шестѹють 92, благоѹествовалъ 126, збѹдоваалъ 25, мудрествовалъ 83 б, прознаменовалъ 58 б, наказоваше 49, начальствоваше 129, чествоваше 94 б, свѣдѣтельствовавше 92, наказѹа 18 б, будѹючися 25, кштатѹючи 68, наслѣдѹючи 24, обецѹючи 17 б, оповѣдѹючи 7, 20 б, отставѹючи 18 б, переправѹючи 31, жѹючи 36 б, дѣйствѹючи 57 б, дѣйствѹюще 21 б, 107 б, исповѣдѹюще 28, 99 б, лукавствѹюще 106, мудрствѹюще 73 б, недѹгѹюще 71,

послѣдующе 46, споспѣшествующъ 55, дарующаго 29, свѣд(ѣ)тельствующа 84, требующому 26 б, недугующихъ 32 б, мудрствующихъ 57, послушающимъ 92, чествуемымъ 32 б, проповѣдуемо 62 б, даровано 78 б, свѣдѣтелствованой 37, свидѣтельствовани 23, неислѣдованныхъ 107 б, лукавствовавша 78, мудрствовавшему 71 і т. п. В моск. виданнях XVI-го віку в подібних випадках наголос тримається частіше корінного складу.

16. Виразною ознакою давнього укр. наголосу було й те, що в дієсловах на *-ити* наголос падав на *и* частіше, ніж тепер, напр.: знайти, 128 б, исходити 56 б, сподобитися 108, устроити 117 і т. п. При зміні цих дієслів наголос лишається на цім *и*, або на тім саме складі, коли нема *и*, напр.: излію 81 б, 100 б, уподоблю 35 б, благовѣститъ 38, благословитєся 32 б, уцѣломудримєся 67, бѣсятєся 93 б, свободятєся 36 б, ствердятъ 38 б, учать 59 б, сподоби 116 б, сподобилєся 48, уцѣломудрилєся 48 б, узаконили 95, сподобихомєся 61 б, сподобилєся 113 б, уподобилєся 17 б, правяше 23 б, сподобилєшиєся 26 б, славяше 108, любящихъ 15, творящихъ 28 б, 53, хвалящихєся 32, служащимъ 101, благоизволивша 100 б, наученый 49, явленое 107, приложеное 73, умышленое 72 б, поставленъ 109, украшенъ 88, раздѣлена 56 б, вручено 110 б, вручено 109, из'яснено 48 б, явлено 56, 125 б, узаконенаго 67 б, 98 б, утверженому 68 б, обличену 15, разлучени 87, неисправлени 92 і т. п. А в Апостолі маємо частіше накорінний наголос: устрою 150, устроень 50, уподобилєся 50, уподобилиєся 102, правящаго 54, славяше 189, славяху 27 і т. п. В західньо-укр. говорах ще й тепер наголос на *ити* дуже поширений.

Але багато з дієслів на *-ити* вживається з наголосом і накорінним, напр.: благовѣститъ 21, возвѣститъ 81, повтѣритъ 16, переходячи 57, поцѣтитєся 43, приближилиєся 19, привѣдячи 53, разѣритъ 34 б, разѣрену 15, родитєся 28 б, распалєныя 23, свободитъ 36, сѣтворитъ 118, сотвореномъ 65 б, твѣритъ 35, 101 б, твѣрите 106, твѣрятъ 106 б, 96 б, устыдятєся 42 б, чинячи 25, явитєся 15 і т. п. В Апостолі в частині цих слів наголос падає на *и*, напр.: возвѣстїже 58, приведєнь 47, сотворилєши 52, сотворилъ 60, творилъ 49, творятъ 39, явилъєся 62 і т. п.

17. В другій особі множини часу теперішнього наголос часто падає на кінцеве *e*, напр.: глаголетє, 106, естє 20 (при есте 36), привнесетє 54, раздрѣшитє 124 б, речетє 54, сѣблюдетє 36 і т. п. Це давні форми взагалі; і їх дуже багато в Новім Завіті митр. Олексія, багато їх і в Апостолі 1574 р.; в укр. мові ці форми живі й тепер.

18. Дієприслівники на *-чи* часто мають наголос на кінці, як і в сучасній живій українській мові: беручи 58, учачи 126, хочачи 90 б, могучи 96 б, стерегучи 36 б і т. п.

19. Відповідно до сучасних українських булѣ, булѣ, булї, продалї, пилї, принялї, маємо в Збірнику: былѣ 89 б, былѣ 16 (часто), былї 19 б (часто), предалѣ 45 б,

предали 47, придали 98, пили 24, прийали 38 і т. п. В Апостолі було, были 102, 149, 152.

20. Наголос на префіксі в дієсловах: *придет* 52 (часто), *прѣдетъ* 35, *примете* 58, *приметь* 65 б, *пойдутъ* 15 і др.; пор. в живій сучасній мові: *прійде*, *прійме*, *підуть*. В Апостолі: *приметь* 50, *пріймутъ* 46, *прійдетъ* 33, *прійдуть* 47.

21. Наголос в окремих дієсловах: від *бесѣда* маємо *бесѣдоваше* 129, *побесѣдовати*, як і в живій мові; від *закон* — *беззаконствують* 38 б; *вскресє* 26 б (пор. сучасну примівку: *Христос воскресє* — *Хома паску несє*), *хощу* 26, *хощють* 76 (сучасни: *хочу*, *хочуть*), *знести* 33 б, *изнести* 91 б, *изыти* 18 б, *состоїтся* 70 б, *состоятся* 64 б, *терпїть* 29 б, *терпїще* 14. 110 і т. п. В Апостолі: *бесѣдовати* 51, *бесѣдоваше*, 43, 47, *бесѣдоваху* 49 і т. п.

22. Наголос в деяких прислівниках: *беззаконно* 17 б (від *законъ* § 6), *велимъ* 77 б, 104 б, *горѣ* 58, *далєко* 33 б, *здалєка* 97, *далєче* 31 б, *добрѣ* 89 (при *добрє* 26), *зѣло* 77, *їнако* (пор. *їный*), *їногда* 53, *їспєрва* 103, *кѡгда* 126, *множає* 14 б і др., *пєрвѣє*, *пєрвѣй* 76, *посрєдѣ* 89 б, *рѣзумно* 47 (пор. *рѣзумный*), *сїрѣчь* 29, від *прикметників* на *-ѣнный* по § 7: *владычєствєнѣ* 103, *єдїнствєнє* 43, *єстєствєнѣ* 60, 100, *нєвєщєствєно* 66 б, *нєнзглголѣннѣ* 71, *сущєствєнѣ* 55, *тѣнствєнѣ* 42, *явствєнѣ* 42 і т. п. Апостол має інші форми: *горѣ*, *далєчє* 46, *зѣло* 75, *їногда* 58, *їспєрва* 68, *множає* 36, *посрєдѣ* 40, *сїрѣчь* 101.

23. Звичайно маємо: *крѡмѣ* 51, *єслї* чи *єслї* 34 (часто), а в Апостолі *крѡмѣ* (часто); форма *єслї*, *єслї* звичайна в сучасній західньо-українській мові.

Подаю тепер коротенько ті висновки, які я роблю на основі поданого тут матеріалу, а також на основі того, що я видрукував в інших місцях.¹

1. В XVI віці українська мова мала вже свій власний наголос, дуже помітно відмінний від наголосу російського.

2. В Остр. Збірнику 1588 р. наголоси ті самі, які знаходимо і в тогочасних богослужбових книжках, напр. в стрятинськїм Служебнику 1604 р.

3. Приймаючи ж на увагу велику консервативність церковної вимови, треба думати, що українська мова мала свій відмінний наголос вже глибокій давнині.

4. Той наголос, якій знаходимо в Остр. Збірнику 1588 р., єсть не тільки наголос літературний тогочасний, але до певної міри й наголос тодішньої живої української народної мови, бо в багатьох своїх рисах він живе в українській народній мові, особливо в західних її говірках, ще й тепер.

¹ Наголос яко метод означення місця виходу стародрукованих книжок, див. «Зап. Наук. Тов. ім. Ш.», Львів, 1925 р. т. 136—137, ст. 197—224; Український наголос на початку XVII-го віку, див. «Записки Чину св. Василя Великого», Львів, т. II, вип. 1—2, ст. 1—29, 1926 р.

5. Український наголос має немало спільних рис з наголосом південно-слов'янським, власне з сербським.

6. Система наголосів — це міцний та виразний метод означення місця виходу стародрукованих книжок.

7. Система наголосів — це також вірний метод для означення національності акцентованих пам'яток.

Іван Огієнко.

Варшава.
1926. XII. 31.

